

U posljednjem poglavlju autor govori o konkretnim Španjalcima koji su bili u Dubrovniku (str. 94—198). Ovo je najneobičnije poglavlje u knjizi, a takvo se rijetko može naći i u bilo kojoj drugoj knjizi. Autor navodi preko 300 imena Španjolaca i što je uspio pronaći o njima. Usprkos tome ne može se govoriti o koloniji Španjolaca jer ih nije bilo mnogo, a i razlozi njihova boravka su bili različiti. Obje sredine su željele olakšati boravak putnika s Pirinejskog poluotoka pa trgovci vrše kreditiranja i osnivanju društva, ali je tamna bila sudska i politička strana odnosa, jer dolazi do suprotstavljanja između Španjolaca i vlasti u Dubrovniku. Autor dalje govori o javljanju Španjolaca u izvorima. Španjolsko se ime rijetko javlja dok je katalonsko češće. Ponekad su uz imena Španjolaca u dubrovačkim knjigama zapisani nazivi gradova iz kojih su dolazili. Većina se spominje sam jednom jer su to obično bili pomorci i trgovci, a bilo ih je i koji su više puta dolazili u Dubrovnik. U razdoblju procvata tkalačke proizvodnje mnogi su se trajno naselili. Najviše je u Dubrovniku bilo vlasnika i kapetana brodova. O Španjalcima Dubrovčani nisu imali povoljno mišljenje zbog sumnje njihovog sudjelovanja u napadima na njihove trgovačke brodove. Zbog toga su Španjolci u samom gradu bili izloženi nasilju, pljački i vrijeđanjima, ali i izdavanju dozvola za boravak i bavljenje trgovinom u gradu.

U zaključku autor kaže da je istraživanje uloge stranaca u Dubrovniku kao posrednika u političkim i privrednim vezama Srbije i Bosne sa zapadnom Evropom proučavao u prvom redu na izvorima dubrovačkog arhiva. Dubrovnik je zahvaljujući svom izuzetnom geografskom položaju i snažnom privrednom razvoju u toku 14. i 15. st. bio stjecište velikog broja stranaca i ti podaci se nalaze u njegovom arhivu, ali i mnogi drugi gradovi na Jadranu i zapadnom Sredozemlju iz kojih su stranci dolazili čuvaju građu koja govori o njihovom privrednom i političkom razvoju i koja spominje Dubrovnik. Bogata građa o Španjalcima u Dubrovniku poticaj je za bolje upoznavanje španjolskih arhiva koji sadrže građu koja je po svojim vanjskim obilježjima bliska dubrovačkoj, ali koja govori i o razlici u sadržaju privrednih i drugih odnosa katalonskih gradova i Dubrovnika s ostalim tržištima Sredozemlja. Uzrok je u nesrazmjernu dvaju tržišta koja su stjecajem okolnosti u jednom periodu bila blisko povezana. Ipak mogućnost za djelovanje otvorila se poslovnim ljudima iz svih zemalja i gradova Sredozemlja i da nije bilo nepovoljnih izvanjskih faktora i u katalonskim gradovima i u Dubrovniku suradnja bi sigurno i dalje trajala. Ovako su od 70-ih godina 15. st. do sredine 16. st. te veze i suradnja gotovo potpuno zamrli.

Ana Kostelac

»VJESNIK« HISTORIJSKOG ARHIVA RIJEKA 32/1990.

»Vjesnik« Državnog, sada Historijskog arhiva Rijeka prvi put je iz štampe izašao 1953. godine; tada mu je prvi urednik bio dr. Ivan Beuc. Po vremenu izlaska to je prva poslijeratna historioografska i znanstvena periodika u Zapadnoj Hrvatskoj — u Istri, Kvarnerskom primorju i Gorskom kotaru. »Vjesnik« je od god. 1964/65. započeo izlaziti kao zajedničkoj glasilo za oba historijska arhiva u tome dijelu Hrvatske — za onaj u Rijeci i u Pazinu; bio je to jubilarni 10. svezak, a glavni i odgovorni urednik bio mu je dr. Đorđe Milović. To dugogodišnje zajedničko izdanje historijskog arhiva Pazina i Rijeka od 1990. god. dijeli se opet na dva glasila spomenutih institucija — na glasilo primorsko-goransko-istarskog arhiva u Rijeci (koji pokriva opatijski dio Istre) i istarskog arhiva u Pazinu (taj arhiv još nije uspio objaviti samostalno izdanje, ali ga sada priprema); svezak za 1990. god. nosi br. 32, a glavni i odgovorni urednik je Jadranka Kaloper-Bakrač. Da je ova podjela na dva časopisa za autore veoma pogodna, da je to istodobno proširenje izdavačke djelatnosti u području arhivistike i historiografije — ne treba suviše ni naglašavati. Međutim, da li će se taj (i) finansijski pothvat održati na dva kolosijeka — to je, pak, druga stvar.

Ovaj prvi (ponovni) samostalan riječki broj uredila je spomenuta Jadranka Kaloper-Bakrač, direktorica riječkog Arhiva, na čelu Uredničkog odbora: dr. Antun Benvin, Nenad Labus, Mladenka Merdžanić, Ivan Peranić, mr. Anamari Petranović, Albino Senčić. Odmah se mora naglasiti da su objavljeni tekstovi na visokoj znanstvenoj i stručnoj razini pojedinih ranijih izdanja, čime se potvrđuje

već ranije stečeno uvjerenje da i riječki i pazinski arhiv imaju dovoljno samostalnih snaga za ovakve jače i opsežnije izdavačke pothvate. Uostalom, ozbiljnost riječkih arhivista u ovome svesku potvrđuju i brojni recenzenti sadržaja ovoga toma; to su: dr. Magdalena Apostolova-Marsavelski, dr. Radojica Barbalić, dr. Miroslav Bertoša, dr. Bosiljka Janjatović, mr. Jakov Jelinčić, Zlatko Keglević, dr. Lujo Margetić, dr. Radmila Matejčić, dr. Đorđe Milović, mr. Darinko Munić i prof. Marijan Rastić.

Trideset i drugi svezak »Vjesnika« Historijskog arhiva Rijeka za 1990. godinu donosi pregršt zaista zanimljivih tekstova. Tako Darja Mihelić, »Uz izgled nekadašnjeg Pirana (16/17. st.)«, donosi popis raznih izgrađenih i neizgrađenih parcela duž piranskih gradskih zidina; često se spominju i gospodarske nekretnine. »Pregled kupoprodaje soli na sjevernom Jadranu (krajem 17. i početkom 18. st.)« rad je Ivana Ercega, u kojem se govori o tome važnome gospodarskom artiklu, ali i istaknutom predmetu u politici zemaljskih i državnih organa vlasti; građa koju donosi dr. Erceg puna je brojčanih podataka. Pok. dr. Danilo Klen svojevremeno je bio za štampu priredio »Pisma Jakova Volčića riječkom povjesničaru Giovanniju Kobleru (1871—1880)«, koja su — njih sedam — sada ugledala svjetlo dana; Volčić je publicisti Kobleru za njegovo djelo slao različite podatke, a Kobler je tu pomoć visoko ocjenjivao (stavljao je Volčića u red s Kandlerom, T. Lucijanijem i C. De Franceschijem); u pismima ima i niz glagolskih rečenica pojedinih izvornika. Mihael Sobolevski, »Prilog građi sudjelovanja sušačkih lučkih radnika u štrajku 1937. godine«, kao je niz novih podataka o tome inače poznatom povijesnom događaju. Štrajk je održan u vremenu od 4. do 13. ožujka 1937. godine, a građa daje uzroke štrajka, tijek pregovora između poslodavaca i štrajkaša, odnos građanstva i vlasti prema lučkim radnicima, te rezultate štrajka; ukupno je objavljeno sedam dokumenata.

S ovim radom završena je rubrika u kojoj su objavljena vrela, a sljedeća rubrika sadrži članke i rasprave. Tako, na prvome mjestu Lujo Margetić edira »Prijelaz od božjeg suda na torturu prema neobjavljenj rapskoj ispravi iz 1281«, koja govori o zabrani primjene dokaznog sredstva nošenja vreloga željeza; originalna isprava od 30. ožujka 1281. sačuvana je u venecijanskom Državnom arhivu; dr. L. Margetić daje i komentar pravnopovijesnog karaktera. Anamari Petranović, »Odstupanje od rimske emptio venditio u riječkom statutu«, vraća se na taj znameniti dokumenat iz riječke povijesti (1530. godina), koji je naročito mnogo obrađivao nekadašnji direktor Historijskog arhiva Rijeka i glavni urednik upravo ovoga istoga »Vjesnika«, te kasniji profesor Pravnog fakulteta u Rijeci dr. Đorđe Milović; sada autorica analizira kupoprodaju u Statutu, i to u »kontekstu distanciranja riječkog srednjovjekovnog statutarnog od supsidijarnog rimskog prava«. Nikola Crnković obrađuje »Početak i razvoj lošinjskog pomorstva do 1797. Prinos istraživanju«, a čemu je već mnogo pisano i na talijanskom i na hrvatskom jeziku, pa se na te pisce autor uglavnom i poziva. Irvin Lukešić, »Malinari«, daje uvid u interesantnu a malo obrađenu materiju mlinarstva na potoku Rječina, koji utiče u more usred Rijeke. Rad daje opći prikaz mlinarstva na ovom području, zatim obrađuje detaljnije grobničke mlinove, pile, stupe i stupiće, i to s osvrtom na pojedina sela; dato je i nekoliko slika, te priloga. »Secesija na riječkim hotelima« predmet je zanimanja Julije Loci-Barković, a odnosi se na početak 20. stoljeća, kada je — očito je iz ovoga rada — arhitektura poznatih riječkih hotela držala korak sa suvremenim srednjoevropskim kretanjima. Tatjana Blažeković daje »Podatke za bio-bibliografiju Josipa Završnika«, Slovenca rođenog u Rijeci 1769, a umrlog 1843. god. u selu Bassanelo kod Padove (godinu i mjesto smrti donosi prema knjižici M. Nosića, »Josip Završnik«, Rijeka 1991, jer autorici nije bio poznat taj podatak); bio je polihistor, u vojnoj struci, a osobito zanimanje za njega pokazuju naši filozofi; smatraju ga hrvatskim pretpreporoditeljem i pretećom jezikoslovne reforme Ljudevita Gaja.

U rubrici »Arhivska teorija i praksa« Dubravko Pajalić govori o »Metodologiji zaštite arhivske građe u privatnom vlasništvu«, definirajući pri tome pojmove, prikazujući situaciju u svijetu, te osvrćući se na neke metode rada u Republici Hrvatskoj; daje i prikaz karakterističnih iskustava i akcija arhiva, prijedlog metodologije evidentiranja i cjelokupnog rada na zaštiti arhivske građe u privatnom vlasništvu te sumarne preporuke. Davor Eržišnik, »Koncept informatičke obrade prema Uredbi o uredskom poslovanju«, govori o praktičnim pitanjima suvremenog arhivskog života.

U rubrici »Prikazi i prilozi« objavljen je oveći članak Vinka Tadejevića: »Pratputnjak — naznake prirodnog smještaja i neki podaci o privrednim i društvenim prilikama u povijesnom razvoju«, u kojem je — s više fotografija i crteža —

ilustriran život naselja ponad Bakra, nedaleko od Rijeke. (O Praputnjaku je 1981. god. u Rijeci objavljen istoimeni zbornik radova).

U rubrici »Vijesti« date su dvije bilješke — in memoriam; Albino Senčić piše o arhivisti Dušku Zorecu, a Branko Fučić o arhivisti i povjesničaru Danilu Klenu.

Ovim prvim, ponovnim samostalnim brojem »Vjesnika« riječki Historijski arhiv nastavlja raniju svoju dugogodišnju samostalnu i zajedničku (s Pazinom) uspješnu izdavačku djelatnost. Nije naodmet čitatelje upozoriti na to da će uskoro biti 40-obljetnica tiskanja ovoga najstarijeg riječkog poratnog znanstvenog glasila. Tu veliku godišnjicu, nažalost, riječki arhivski izdavač dočekat se u savim neprikladnim i neprimjerenim prostorima, koji idu neposredno na štetu arhivske baštine ovoga kraja Zapadne Hrvatske (Gorski kotar i Kvarnersko primorje, te dio — opatijske — Istre), šta ga riječki arhiv pokriva svojom djelatnošću. O značenju, pak, izdavačke djelatnosti toga arhiva svjedoče veoma korisne stranice ovoga najnovijega, 32. sveska. Broj je uređen prema suvremenim informativnim, veoma strogim propisima, za koje se može primijetiti da su pretjerani i u mnogočem suvišni za naše prilike, ali s potrebnim sažecima na dva strana jezika — na engleskom i na talijanskom jeziku. Tu je i niz fotografija, crteža i faksimila, koji bitno obogaćuju sadržaje ukupno 317 štampanih stranica ovoga djela, te znatno pridonose njegovoj kvaliteti, osuvremenjujući i na taj način pojedine povijesne i arhivske sadržaje niza priloga. »Vjesnik« Historijskog arhiva Rijeka i ovaj put pokazuje da ima nebrojeno tema koje čekaju istraživače da ih obrade.

Petar Strčić

GROBNIČKI ZBORNİK 1/1988.

Grobnik i Grobinština su područje nedaleko od Rijeke, a u povijesti to je odavno poznati naseljeni kraj; dosta je spominjano i u našoj historiografiji i u književnosti. Grobinština, s nizom svojih sela, svjedobno je bila gospoštija Zrinskih, još davno prije toga bila je dio vinodolske upravne cjeline, pa su i Grobničani 1288. god. sudjelovali u Novom Vinodolskom u sastavljanju »Vinodolskog zakona«, jednoga od najčuvanijih hrvatskih pravnih i povijesnih spomenika pisanih glagoljicom. U to je vrijeme Grobinština bila dio frankopanskog feuda. I u novije doba Grobinština (»Gromišćina«) veoma je poznata jer se ovdje veoma rano, 1941. godine, razvio pokret otpora, pa narodnooslobodilačka borba protiv talijanskog okupatora. U njoj ima i niz povijesnih spomenika, a o njoj postoji obiljnija arhivska i druga građa. Međutim, povijest grada i Kaštela Grobnik te Grobinštine u cjelini nije sistematski istraživana, proučavana i obrađivana; dođuše, nešto su bolje obrađeni radnički pokret i razdoblje od 1941. do 1945. godine, tj. grobnički NOB, i to u knjizi Centra za historiju radničkog pokreta i NOR-a Istre, Hrvatskog primorja i Gorskog kotara, koja je u Rijeci objavljena 1981. godine, a nosi naslov: »Grobniština u radničkom pokretu i revoluciji« (s četiri opsežna rada, te nizom slikovnih i drugih priloga, na oko 500 stranica). Ovdje je potrebno navesti i naslov knjige dr. Josipe Čaval: »Stanovništvo i privreda Grobinštine«, koju je Izdavački centar Rijeka objavio 1983. godine (str. 141). Naravno, ima još radova o Grobniku rasutih u nizu zbornika, časopisa i novina, kao i nešto posebnih izdanja, kakva je brošura Andrije Račkoga »Zabilježbe iz povijesti gospoštije Grobnik« iz 1948. godine, a opjevan je i u književnosti, npr. u poznatoj pjesmi Dimitrija Demetra o Grobničkom polju, još iz prošloga stoljeća.

U red radova o Grobniku i Grobinštini sada ulazi i prvi svezak »Grobničkog zbornika«, koji je u Rijeci objavljen 1988. god. na 478 štampanih stranica. Izdavač je Koordinacijski odbor mjesnih zajednica »Grobništine, a na čelu se nalazi glavni i odgovorni urednik Irvin Lukežić. U »Uvodnoj napomeni« urednik ističe: »Grobnički zbornik predstavlja prvi pokušaj da se na jednom mjestu, u obliku periodične publikacije, objedine svi radovi koji pridonose boljem razumijevanju fenomena Grobinštine, njenog društveno-povijesnog subjektiviteta. Pokušaj je to pokretanja jednog sustavnog, argumentiranog, znanstvenog i kritički jasnog istraživanja grobničke povijesti, govora, običaja, tradicije a i svega onoga što se odnosi na život ljudi ovoga kraja. Grobnički zbornik zamišljen je kao mozaik ra-

UDK 949.713

ISSN 0351-2142

FILOZOFSKI FAKULTET ZAGREB - HUMANISTIČKE I DRUŠTVENE ZNANOSTI

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
INSTITUTE OF CROATIAN HISTORY
ИНСТИТУТ ХОРВАТСКОЙ ИСТОРИИ

RADOVI

VOL. 24

ZAGREB

1991.

FILOZOFSKI FAKULTET ZAGREB - HUMANISTIČKE I DRUŠTVENE ZNANOSTI

Izdavač: ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST

UREDNIČKI ODBOR

Branka BOBAN, Zagreb, Mirjana GROSS, Zagreb, Josip LUČIĆ, Zagreb, Marijan MATICKA, Zagreb, Ivan OČAK, Zagreb, Tomislav RAUKAR, Zagreb, Petar STRČIĆ, Zagreb

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK

Josip LUČIĆ, Zagreb

Adresa uredništva: Filozofski fakultet Zagreb — Humanističke i društvene znanosti, Zagreb, Krčka ul.1

Časopis izlazi jednom godišnje

Izdavanje časopisa sufinancira Ministarstvo znanosti, tehnologije i informatike.

Rješenjem Republičkog komiteta za prosvjetu, kulturu, fizičku i tehničku kulturu R Hrvatske br. 6859 1 od 5. X. 1982. časopis »Radovi« oslobođen je plaćanja poreza na promet proizvoda.

Časopis je registriran u Republičkom komitetu za informacije R Hrvatske pod br. UP-547 2 — 84 — 1984.

R A D O V I 24

Za izdavača
dr. Nikši Stančić

Tehnički urednik
Franjo Čuješ

SURADNICI U OVOM BROJU

BOBAN mr. BRANKA, Zavod za hrvatsku povijest Zagreb
BUDAK dr. NEVEN, Filozofski fakultet Zagreb
ČORALIĆ LOVORKA, prof. Demonjina 9 Zagreb
GOLDSTEIN dr. IVO, Filozofski fakultet Zagreb
GRGIN BORISLAV, Filozofski fakultet Zagreb
HRABAK dr. BOGUMIL, Filozofski fakultet Novi Sad
JURIŠIĆ mr. IVAN, Zavod za hrvatsku povijest Zagreb
KEMBEROVIĆ HUSNIJA, prof. Sarajevo
KARAMAN dr. IGOR, Zavod za hrvatsku povijest Zagreb
KOLAR DIMITRIJEVIĆ dr. MIRA, Filozofski fakultet Zagreb
KOSTELAC ANA, student Filozofski fakultet Zagreb
KRIŽAK TIMUR, student Filozofski fakultet Zagreb
LABAŠ RENATA, student Filozofski fakultet Zagreb
LEČEK SUZANA, Zavod za hrvatsku povijest Zagreb
MIROŠEVIĆ dr. FRANKO, Školska knjiga, Zagreb
OČAK dr. IVAN, Kroflinova 38 Zagreb
PAVLIČEVIĆ dr. DRAGUTIN, Zavod za hrvatsku povijest Zagreb
POLIĆ BOBIĆ dr. MIRJANA, Filozofski fakultet Zagreb
PRLENDER mr. IVICA, Filozofski fakultet Zagreb
STRČIĆ dr. PETAR, Arhiv JAZU Zagreb